

ROMULUS GUGA. REALISM AND PARABLE

Iulian Boldea

Prof., PhD, UMFST Târgu Mureș

Abstract: An authentic creator, whose texts are born from an acute experience of a convulsive reality, Romulus Guga has all the qualities of a complex and complete creator, through the very wide range of his cultural and literary preoccupations (poetry, prose, theater, essay, literary or plastic chronicle, etc.). The literary criticism found the proponent's inclination towards parabolic reflection or the cultivation of the major symbols of the human, the conflicts of Guga's novels being in essence dramatic confrontations of characters with their own limits or with limits imposed by an alienating historical context.

Keywords: experience, parabolic reflection, symbols, confrontation, characters.

Romulus Guga a fost o figură importantă a culturii și literaturii târgumureșene postbelice. Poet, prozator și dramaturg de certă valoare și anvergură națională, a fost o conștiință literară și morală pregnantă a epocii. *Bărți părăsite* (1968), *Totem* (1970) și *Poezii* (1986) sunt volume de versuri ce se disting prin valorificarea unei tradiții expresioniste de influență blagiană, într-o expresie lirică austeră, de notație și autenticitate ce „oferă imaginea unei conștiințe chinuite de eternele întrebări în fața universului interior și al unui cosmos deteriorat” (Marian Popa). Poezia lui Romulus Guga îmbină fixarea emoției evanescente și autoreflexivitatea, tensiunea confruntării dintre eu și lume regăsindu-se în versuri sobre, nete, limpezi, cu sensuri aparente și reflexe referențiale.

Proza lui Romulus Guga, materializată în *Nebunul și floarea* (1970), *Viața postmortem* (1972), *Sărbători fericite* (1973), *Adio, Arizona* (1974) sau *Paradisul pentru o mie de ani* (1974) se situează la intersecția dintre observația realistă și desenul alegoric sau parabolic, conflictele fiind schițate într-un spațiu claustrant nelipsit de striațiile autoscopiei. În *Nebunul și floarea*, romanul cel mai important al lui Romulus Guga, notațiile cu amprentă fiziologică au menirea de a amplifica metafora bolii, percepută, rând pe rând, ca expiere, demistificare și eliberare de contingent („Totul era să fii cinstit cu tine însuși. Și în clipa aceea am înțeles că trăiesc, că s-ar putea să fie altfel și să nu mai fiu niciodată, niciodată”). Valoarea morală supremă, definitorie pentru ființa umană este, pentru scriitor, viața, destinul cu valențele sale ontologice și etice, un destin asumat cu luciditate și responsabilitate.

Demnă de interes este, în multe privințe, și dramaturgia lui Romulus Guga, reunită în volumul *Evul mediu întâmplător* (1984). *Speranța nu moare în zori* e o piesă de atmosferă, cu eroi conturați cu acuitate și eficiență caracterologică. Piesecele cele mai semnificative pentru formula dramaturgică a lui Romulus Guga sunt *Evul mediu întâmplător* și *Amurgul burghez*, piese cu densitate dramatică și consistență a tipurilor umane, ce se disting prin alternanța dialogului și a monologului, dar și prin percepția autentică asupra lumii, prin veridicitatea viziunii, niciodată ternă, ci, dimpotrivă, dinamică, singulară, de incontestabilă autenticitate.

Nu trebuie, desigur, neglijat, în schițarea unui portret al lui Romulus Guga, nici rolul relevant, de arhitect cultural pe care l-a jucat scriitorul. Romulus Guga a fost, din această

perspectivă, un susținător devotat al valorii literare autentice, sprijinind numeroase tinere talente din această zonă geografică, ce s-au manifestat și dezvoltat în ambianța propice a revistei târgumureșene. Afirmat ca poet, prozator și dramaturg, Romulus Guga a jucat un rol esențial în edificarea și afirmarea seriei noi a revistei „Vatra”, una dintre revistele culturale cele mai repute de după 1944. De altfel, deloc întâmplător, în necrologul publicat în „Vatra” (nr. 10, 1983), semnat *Redacția revistei Vatra*, se arată că „prin dispariția prematură a lui Romulus Guga, literatura română contemporană a pierdut una dintre personalitățile de seamă, un scriitor cu o operă de poet, romancier și dramaturg, a cărei valoare și originalitate a fost unanim recunoscută”. Pe de altă parte, într-un text intitulat *Călătorie în memorie*, scriitorul sublinia solidaritatea dintre trecut și prezent, continuitatea de idee, faptă și simbol dintre ceea ce a fost și ceea ce este, dintre tradiție și modernitate: „ori de câte ori mă gândesc la trecut, înseamnă că mă gândesc la viitor (...). Trăiesc în prezent și câteodată mă cutremur că fiecare clipă, fiecare fum de țigară, fiecare lacrimă, fiecare zâmbet se despart de mine și pornesc o lungă călătorie în memorie, se duc și se așează în bogăția cuiva pe care-l invidiez”. În același timp, adevărul, libertatea, frumosul reprezintă, pentru Romulus Guga, elemente constitutive ale identității eului cu sine și cu alții, cu timpul în care trăiește și cu propria sa operă, alimentată de trăiri, imagini, responsabilități diverse: „Calea libertății e una. Calea adevărului e aceeași. Scriitorul, artistul cel adevărat este suma amândurora”. Poemele lui Romulus Guga își regăsesc, astfel, energia și dinamismul prin recuperarea detaliilor intime ale unei memorii atente la contururile lumii și la avatarurile afectivității, astfel încât oglinda devine, pentru poet, o „promisiune fictivă”, într-un timp „menit risipei și visului” („Acest timp e menit risipei și visului?/ La ce să mă văd în oglinzi,/ Cu această promisiune fictivă,/ Cum să mă cobor în teacă fără luptă?”).

Creator autentic, ale cărui texte se nasc dintr-o trăire acută, liminară a unui real cu aspecte paradoxale, Romulus Guga are trăsăturile unui creator complex, prin evantaiul divers al preocupărilor sale culturale și literare (poezie, proză, teatru, publicistică, eseu, cronică literară sau plastică). Dacă operele sale literare, în care se definește efigia unei conștiințe interogative, cum s-a mai afirmat, reprezintă o oglindă a unei epoci și a unui spațiu delimitat cu rigoare, ele conțin și o problematică general-umană, având ca substrat generator un set de simboluri, reflexe ideatice și reprezentări cu valențe arhetipale. Zaharia Sângeorzan afirma, pe bună dreptate, că „romancierul Romulus Guga este un poet excepțional al nostalgiei existenței, care se împotrivesc convenției realității, reinventând-o în chip de metaforă”. În această perspectivă, în *Nebunul și floarea*, scriitorul este „un transfigurator liric al suferinței morale și al regenerării sufletești” (Mircea Iorgulescu), certificându-se, cu asupra de măsură, apetența prozatorului pentru reflecția parabolică sau spre cultivarea simbolurilor majore ale umanului, conflictele romanelor lui Guga fiind, în fond, confruntări dramatice ale personajelor cu propriile lor limite sau cu limitele impuse de un context istoric alienant.

Nebunul și floarea, edificiu narativ sobru, dens, riguros articulat, sugerează prezența eului narator într-o lume deconcertantă, ce se lasă descrisă, decupată sau focalizată pe de o parte prin prisma percepției realist-obiective, dar și prin filtrul detentei imaginative, al reducăției fenomenologice a evenimentelor la simbol, sugestie sau metaforă. Spectacularul prezent în paginile epice ale lui Romulus Guga se impune prin tensiunea dintre forțe antinomice: puterea/morala, vina tragică/ sancțiunea, avatarurile afectivității/ absolutismul raționalității. Cu toate acestea, așa cum subliniază Cornel Moraru, „tendința spre parabolă, organică autorului, nu sărăcește imaginea lumii și nici nu estompează sinceritatea suferinței – dimpotrivă, le intensifică. Rezultă de aici un amestec original de violență și poezie, de coșmar și luciditate, de obsesie a morții și de aspirație la puritate, cu un sentiment de credință în viață, în regenerarea ei de fiecare

clipă. Un asemenea rafinament artistic, de o nobilă distincție intelectuală, conferă autorului un loc de prestigiu, deja consolidat în proza românească de azi”.

Nebunul și floarea, romanul cel mai reprezentativ, e remarcabil prin eficiența introspecției și postularea sensurilor existențiale într-o lume confuză, lipsită de speranță; din această perspectivă, romanul este, cum observă Nicolae Ciobanu, „o parabolă semnificativă, de un realism fundamental tulburător”, astfel încât personajele își atenuază, adesea, conturul caracterologic, legitimitatea identitară, asumându-și funcții simbolice, conduite dictate de un destin parabolic, în cadrele narrative ale unui „generos text-macă” (Constantin Ciopraga). Desigur, o astfel de eliberare a materiei epice de substanțialitate evenimentială, de prezența subiectului, de avatarurile tramei poate atrage după sine anumite riscuri în ordinea reprezentării sau a proiecției discursului narativ, fapt subliniat de Cornel Regman: „Dacă pentru cei mai mulți romancieri problema care se pune și se mai pune este de a învinge presiunea materiei de viață, grea, haotică, primară, de a pune ordine în impresii, de a stăvili, lumina și elimina deopotrivă, în cazul lui Guga și a altor prozatori din vremea mai nouă, istoria, faptica, timpul cu care operează manifestă o vădită tendință aerostatică și chiar volatilă, încât teritoriul epic amenință să se vadeze în lipsa unor repere obiective care să înainteze sistematic, și a unui program consecvent de reținere și densificare”.

Scriitorul înregistrează, cu acuitate și vibrație perceptivă, imaginile lumii evasicarcerale ale spitalului, surprinzând sentimentul inevitabilului, dar și metamorfozele unui eu alienat prin izolarea în acest spațiu al claustrării, suferinței și spasmului agonice: „Bolnavii stăteau într-un șir lung, erau foarte slabi și toți tunși zero. Deasupra inimii purtau cusut un număr. Toți își țineau izmenele cu mâna dreaptă și toți păreau adevărați pușcăriași. Nici astăzi nu sunt sigur că nu erau așa ceva. Fețe cenușii, ochi căzuți în orbite, stele ce-au străbătut fulgerător cerul și acum zac și trăiesc pe pământ. Câțiva infirmieri îi înghionteau de colo-colo. Nu era atât de minunată lumea noastră!”. În același timp, în *Paradisul pentru o mie de ani*, scriitorul subliniază insuficiența retoricii memoriei de a reuni fragmentaritatea unui univers delabrat, supus efemerului și agresiunii insidioase a temporalității viscerele: „Acesta este, pentru ochiul meu, lucrul cel mai înspăimântător: să văd oameni sfărâmați și împrăștiați ca și cum ar fi azvârliți pe o câmpie de carnagiu. Și când ochiul fuge din prezent către trecut, el găsește întotdeauna același lucru: resturi, membre și întâmplări îngrozitoare”.

Dramaturgia lui Romulus Guga are mai multă priză la critică parcă, deși, trebuie subliniat faptul că receptarea critică a operei lui Guga este încă una inconsistentă, lacunară, leneșă. *Speranța nu moare în zori*, *Noaptea cabotinelor*, *Evul mediu întâmplător* și *Amurgul burghez* – sunt piese ce se impun prin tehnica dramaturgică, substanțialitatea ideatică, dar și prin pregnanța personajelor. Într-un articol, Patrel Berceanu subliniază simptomele unei evoluții a percepției dramaturgice, în sensul mai amplu al generalizării și esențializării: „Dacă în *Speranța nu moare în zori* și în *Noaptea cabotinelor* reflecția morală are un grad relativ de universalitate, odată cu *Evul mediu întâmplător* și, recent, cu *Amurgul burghez*, arcul parabolei dramatice se deschide spre un maximum posibil de generalizare asupra existenței Binelui și Răului în lume”. Dramaturgia lui Guga se caracterizează, așa cum sublinia Dumitru Solomon, prin „amestecul de poezie fantastă și umor absurd (...), de spaimă și eliberare prin vis, de elementaritate și subtilitate, de tragism și comic buf”, autorul cultivând, cu patos, parabola impregnată de irizări poematice, într-un registru ce își asumă, nu de puține ori, grotescul, elevația onirică sau expresivitatea traumei cu desen halucinant.

Opera lui Romulus Guga nu este încă percepută în toate articulațiile, nuanțele și resursele sale semantice. E posibil ca ea să fie pusă în lumină, în viitor, de o critică mult mai răbdătoare cu

operele trecutului, căzute adesea în uitare dintr-o neglijență imposibil de motivat sau de scuzat. Concluzia ce s-ar putea extrage este că, în momentul de față, critica îi rămâne încă datoră poetului, prozatorului și dramaturgului Romulus Guga. Opera sa, atât de atentă la semnele realului, dar și la avatarurile emoțiilor umane, este expresia unui spirit al amplitudinii și al unei etici intrinseci a scrisului.

BIBLIOGRAPHY

Mircea Iorgulescu, *Rondul de noapte*, București, 1973; Valeriu Cristea, *Domeniul criticii*, București, 1975; Mihai Ungheanu, *Arhipelag de semne*, București, 1975; Dan Culcer, *Citind și trăind literatura*, Cluj-Napoca, 1976; Cornel Regman, *Colocvial*, București, 1976; Mircea Iorgulescu, *Scriitori tineri contemporani*, București, 1978; Fănuș Băileșteanu, *Refracții: prozatori români contemporani*, București, 1980; Zaharia Sângeorzan, *Conversații critice*, Cluj-Napoca, 1980; Cornel Moraru, *Semnele realului: Secționări critice convergente*, București, 1982; Petru Mihai Gorcea, *Structură și mit în proza contemporană*, București, 1982; Ioan Holban, *Profiluri epice contemporane*, București, 1987; Anton Cosma, *Romanul românesc contemporan. 1945-1985; vol. I. Realismul*, București, 1988; Fănuș Băileșteanu, *Romanul unei perioade de tranziție*, în „Manuscriptum”, nr. 1-4, 1993; Dumitru Chirilă, *Guga înainte de Guga*, în „Familia”, nr. 2, 1995; Cornel Moraru, *Un roman uitat: Viața postmortem*, în „Vatra”, nr.5, 1994; Mircea Măluț, *Poezia continuum-ului „viață-moarte”*, în „Steaua”, nr. 6, 1998; A. Sasu, M. Papahagi, M. Zăciu, *Dicționarul scriitorilor români*, vol. II, D-L, București, 1998; Cornel Munteanu, *Romulus Guga – Polifonia unei voci*, Târgu-Mureș, 1998; Dumitru Micu, *Istoria literaturii române de la creația populară la postmodernism*, București, 2000; Constantin Miu, *Romulus Guga, spirit al amplitudinii*, în „Tomis”, nr.10, 2001; Marin Radu Mocanu, *Renunțarea la primul născut. Din arhivele cenzurii*, în „Contemporanul – ideea europeană”, nr. 47, 2002; Marian Victor Buciu, *Romulus Guga – prozatorul*, în „Familia”, nr. 4, 2005; Mariana Cristescu, Nicolae Băciuț, *Romulus Guga – bărci în amurg*, Târgu-Mureș, 2006; Marian Popa, *Istoria literaturii de azi pe mâine*, București, 2009; Iulian Boldea, *Romulus Guga, azi*, în revista „Vatra”, nr. 12, 2013.